

**ОБҐРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ПІДГОТОВКИ
КОНСУЛЬТАНТІВ З ПИТАНЬ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА
ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ**

У статті виявлено особливості міжкультурного конфлікту, який формується між військовослужбовцями під час виконання службово-бойових завдань у міжнародних миротворчих операціях. Визначено шляхи удосконалення системи професійної підготовки військових формувань.

Ключові слова: міжкультурний конфлікт, міжнародна миротворча операція, військова служба, професійна підготовка.

В статье выявлены особенности межкультурного конфликта, который формируется между военнослужащими во время выполнения служебно-боевых задач в международных миротворческих операциях. Определены пути усовершенствования системы профессиональной подготовки военных формирований.

Ключевые слова: межкультурный конфликт, международная миротворческая операция, военная служба, профессиональная подготовка.

There have been discovered some features of cross-cultural conflict that are formed between servicemen during implementation of military tasks in the international peacemaking operations. There have been defined some ways of improvement of the system of professional preparation of the military forces.

In accordance with normative legal acts the representatives of the military forces and law enforcement authorities execute official military tasks in international peacemaking operations. On the results of the conducted survey of these staff categories there have been found the presence of threat of conflicts between servicemen – representatives of different states-participants of the United Nations (THE UNO). The principal reasons of origin of such conflicts are: absence of knowledge about the ethic codes of conduct and culture among the servicemen who participate in peacemaking operations, and states, on which territory the operation is conducted; gender inequality, opinion about which is different in different countries, and also the insufficient level of preparation of servicemen on the questions of cross-cultural communication.

The threat is that the conflicts between servicemen in certain terms can outgrow into a problem. This phenomenon is especially dangerous during implementation of military tasks and can result in the following: non-fulfillment of official-battle tasks; loss of personnel of peacemaking subdivision; undermining the reputation of the states-participants and the mission itself; deportation of the personnel of the peacemaking subdivisions.

According to the analysis of scientific works, there must be studied government-regulating mechanisms as for prevention and elimination of peace-making servicemen conflict, find out their weak sides and ways of their improvement.

Aim of the research. Prove the necessity of improving the training of military units. Firstly, a social conflict develops between the armed people who are under bursts of emotions can result in lethal consequences among servicemen.

Secondly, such conflict can ruin the peacemaking treaties and cause suffers to citizens of the country on which territory the operation is being conducted. It is necessary to understand that the aim of international peacemaking operation is a settling down of the already existing conflicts in the state. The new conflict caused by peacemaking subdivision can cause the mistrust of the local population to peacemaking activities of the UNO and as a result – the failure of the operation.

The research novelty is the exposure of features of cross-cultural conflict that is formed between servicemen during the implementation of official-battle tasks in international peacemaking operations. Such features show armed of participants of conflict, the consequences of that can cause the mistrust of population of the state on territory of that conduct an operation, to peacemaking activity of the UNO and to entail the failure of operation. The ways of improvement of the system of professional preparation of the soldiery forming, sent to prevention and liquidations of conflicts between servicemen that participate in the international peace making operations are certain.

In future there is a necessity to investigate the nature of the mentioned conflicts with the use in research of method of questioning.

***Key words:** cross-cultural conflict, international peacemaking operation, military service, professional training.*

Постановка проблеми. Відповідно до нормативно-правових актів [1; 2] представники військових формувань та правоохоронних органів виконують службово-бойові завдання у міжнародних миротворчих операціях. За результатами проведених опитувань цих категорій осіб встановлено наявність загрози виникнення конфліктів між військовослужбовцями – представниками різних держав-учасниць Організації Об'єднаних Націй (ООН). Основними

причинами виникнення таких конфліктів є: відсутність у військовослужбовців знань про етичні норми поведінки і культуру народів, представники яких беруть участь у миротворчих операціях, та держави, на території якої проводиться сама операція; гендерна нерівність, до якої ставлення у різних країнах неоднакове, а також недостатній рівень підготовки військовослужбовця з питань міжкультурної комунікації.

Загрози виникнення конфліктів між військовослужбовцями у певних умовах можуть перерости у небезпеку. Це явище особливо небезпечне під час виконання службово-бойових завдань і може призвести до таких наслідків, як: невиконання службово-бойових завдань; втрата особового складу миротворчого підрозділу; підрив репутації місії та держав-учасниць, від яких сформовані миротворчі підрозділи; депортація особового складу миротворчих підрозділів.

З урахуванням викладеного вище доцільно вивчити існуючі механізми державного регулювання щодо запобігання та ліквідації конфліктів між військовослужбовцями, які беруть участь у міжнародних миротворчих операціях, а також виявити їх слабкі сторони та визначити шляхи вдосконалення цих механізмів.

Аналіз досліджень. Конфліктологія є окремою наукою, за допомогою якої виявляють закономірності виникнення, розвитку і завершення конфліктів, а також визначають методи управління ними. Основоположниками цієї теорії є Ральф Дарендорф та Льюїс Козера, які досліджували суть та функції соціального конфлікту.

Конфліктом прийнято вважати стосунки між суб'єктами соціальної взаємодії, які характеризуються протиставленням за наявності протилежних мотивів (потреб, інтересів, цілей, ідеалів, переконань) чи суджень (думок, поглядів, оцінок тощо) [3].

Серед наукових праць українських учених, що присвячені проблемам конфліктів, необхідно звернути увагу на дисертаційні роботи М. Й. Дмитренко та О. М. Лисенко. У дослідженні М. Й. Дмитренко виявлено особливості конфлікту у діловому спілкуванні, суть яких полягає у відсутності агресивних форм фізичного

протиборства, високому ступені поширення ненасильницького впливу на рівні духовної комунікативності [4, с. 15]. О. М. Лисенко зауважує, що формування у людей різноманітних видів конфліктної поведінки та відповідних їм конфліктних поведінкових установок здійснюється внаслідок деформації соціальних норм [5, с. 7].

Результати згаданих робіт є актуальними і для нашого дослідження, оскільки військовослужбовець, приступивши до виконання службових обов'язків у міжнародній миротворчій операції, змінив середовище, в якому існують інші соціальні норми.

Досліджувані конфлікти формуються в умовах міжкультурної комунікації, тому необхідно розкрити їх сутність. У своїй науковій праці С. Г. Тер-Мінасова визначає міжкультурну комунікацію як «адекватне взаєморозуміння двох учасників комунікативного акта, які належать до різних національних культур» [6, с. 8]. У нашому дослідженні учасників згаданого процесу може бути більше двох, тому доцільніше використовувати визначення колективу вчених Академії внутрішніх військ МВС України, які вважають, що «міжкультурна комунікація – це сукупність різних форм спілкування між особами (вербального і невербального), які належать до різних культур» [7, с. 64]. У цій же науковій праці зустрічаємо також визначення конфлікту у міжкультурній комунікації, під яким автори пропонують розуміти «зіткнення людей чи груп, причиною якого стала відмінність їхніх комунікативних культур, цінностей і оцінок» [7, с. 69].

Проблеми конфліктів, пов'язаних з міжкультурною комунікацією, досліджував також Б. В. Слющинський, у роботах якого обґрунтовано необхідність створення спеціальної соціології міжкультурної комунікації, яка акумулюватиме і систематизуватиме інформацію про механізми міжкультурної комунікації між представниками різних культур (культурних середовищ) багатокультурного соціуму [8, с. 9].

У дисертаційній роботі І. Ю. М'язової розкрито зміст етноцентризму та виявлено його роль у міжкультурній комунікації: «У процесі міжкультурної комунікації сторонам, що взаємодіють, доводиться стикатися з необхідністю

осмислення чужої культури, що має свої особливості. Значення етноцентризму для процесу міжкультурної комунікації є неоднозначним. У цілому етноцентризм – негативне явище, що виявляється в тенденції неприйняття всіх чужих етнічних груп при одночасному завищенні оцінки власної групи. Але, при цьому, він виконує корисну для групи функцію підтримання ідентичності та збереження цілісності групи». Дослідниця також звертає увагу на те, що «на ступінь вираження етноцентризму найбільше впливають не стільки особливості культури, скільки соціальні фактори – соціальна структура та суб'єктивний характер міжетнічних відносин» [9, с. 10].

На підставі аналізу наукових праць, можна зробити висновок, що серед них немає досліджень, спрямованих на вирішення такого важливого завдання, як запобігання та ліквідація конфліктів між військовослужбовцями, які беруть участь у міжнародних миротворчих операціях.

Метою статті є дослідження особливостей міжкультурного конфлікту, який формується між військовослужбовцями під час виконання службово-бойових завдань у міжнародних миротворчих операціях та визначення напрямів удосконалення системи професійної підготовки військових формувань.

Виклад основного матеріалу. Міжкультурний конфлікт, який формується між військовослужбовцями під час виконання службово-бойових завдань у міжнародних миротворчих операціях, має низку особливостей.

По-перше, соціальний конфлікт розвивається між озброєними людьми, що під впливом швидкоплинних сплесків емоцій може призвести до смертельних наслідків серед військовослужбовців.

По-друге, такий конфлікт може змінити свої межі та гостроту за умови, якщо постраждає населення держави, на території якої проводять операцію. Треба розуміти, що мета міжнародної миротворчої операції – урегулювання вже існуючих конфліктів у державі. Новий конфлікт, спричинений миротворчим підрозділом, може викликати недовіру місцевого населення до миротворчої діяльності ООН і як наслідок – призвести до провалу самої операції.

Виявлені особливості потребують розроблення механізмів державного

регулювання щодо запобігання та ліквідації конфліктів між військовослужбовцями, які беруть участь у міжнародних миротворчих операціях. Для реалізації цього завдання спочатку необхідно більш детально дослідити природу згаданих конфліктів, використовуючи у дослідженні метод опитування. Інші методи дослідження використати у цьому випадку неможливо у зв'язку з відсутністю доступу до статистичних даних, що характеризують подібні ситуації. І це зрозуміло, адже наявність такої інформації у відкритих джерелах може викликати до погіршення іміджу миротворчої діяльності ООН.

За результатами проведеного опитування ми повинні отримати таку інформацію: причини та наслідки виникнення конфліктів, що досліджуються; їх періодичність та вплив на результати службово-бойової діяльності; використані способи запобігання або нейтралізації конфліктів; поради щодо запобігання виникненню конфліктів у майбутньому.

Респонденти (військовослужбовці, які брали (беруть) участь у міжнародних миротворчих операціях) будуть зацікавлені у такому опитуванні, оскільки результати дослідження можуть підвищити рівень їх безпеки під час виконання службово-бойових завдань у подальших миротворчих місіях.

З метою запобігання виникненню конфліктів між військовослужбовцями, які беруть участь у міжнародних миротворчих операціях, до програм професійної підготовки підрозділів МВС України [10; 11] треба ввести навчальну дисципліну «Міжкультурна комунікація», яка міститиме у собі необхідні теми з релігієзнавства, культурології, основ теорії мовної комунікації. Зміст тем цієї дисципліни залежатиме від результатів проведеного опитування миротворців.

Посилену підготовку з дисципліни «Міжкультурна комунікація» необхідно здійснювати у розрізі спеціальної підготовки кандидатів для направлення до місій. У програмі загальної підготовки миротворців із Збройних Сил України [12] відображені теми, які присвячені культурі країни перебування миротворчого підрозділу. Проте під час проведення занять з професійної підготовки не розкриваються питання стосовно культур усіх держав, з яких формується контингент миротворчого підрозділу. Підготовка з питань міжкультурної

комунікації кандидатів для направлення до місій із підрозділів МВС України взагалі не проводиться [13].

У науковій праці М. Й. Дмитренко звертає увагу на попередження конфліктів або зняття їхніх негативних наслідків такими прийомами, як: поступки, компроміс, маніпулювання, відкритий наступ, використання посередника тощо. На думку дослідниці, «особливе місце у профілактиці конфліктів належить вербальним формам комунікації в діловому спілкуванні, де дотримання пристойностей, творчої ввічливості і малої логіки при веденні розмови встановлюють принципи поважного ставлення суб'єктів ділового спілкування один до одного і проявляють миролюбство» [4, с. 15].

На нашу думку, використання згаданих прийомів попередження конфліктів має обов'язково розглядатися під час занять з навчальної дисципліни «Міжкультурна комунікація». Для її самостійного вивчення слід підготувати відповідний навчальний посібник.

З метою ознайомлення з основними комунікативними особливостями до спеціальної підготовки кандидатів для направлення до місій необхідно залучати фахівців з питань міжкультурної комунікації по країнах-учасницях ООН та країні, в якій проводиться (проводитиметься) міжнародна миротворча операція.

Одним із дієвих заходів запобігання виникненню конфліктів між військовослужбовцями, які беруть участь у міжнародних миротворчих операціях, може бути доведення колишніми миротворцями інформації особовому складу підрозділів МВС України про набутий ними досвід з цього питання.

У моделі урегулювання міжособистісних конфліктів за допомогою сучасних соціальних технологій, що розроблена О. М. Лисенко, розглядається консультативна допомога [5, с. 6]. Для отримання такої консультативної допомоги військовослужбовцем миротворчого підрозділу нами пропонується ввести до штату Спеціального миротворчого центру Київського національного університету внутрішніх справ та до штату миротворчого підрозділу посади консультантів з питань міжкультурної комунікації. Ці посадові особи повинні мати освіту зі спеціальності «Культурологія».

Як зазначалося вище, О. М. Лисенко, у результаті проведеного дослідження виявила у людей формування різноманітних видів конфліктної поведінки внаслідок змін їхнього соціального середовища [5]. З метою запобігання формуванню такої поведінки у військовослужбовців під час їхнього відбору до миротворчого підрозділу рекомендуємо віддавати перевагу тим, хто вже брав участь у міжнародних миротворчих операціях, оскільки вони є більш адаптованими до соціальних змін.

На запобігання та нейтралізацію конфліктів міжкультурної комунікації може вплинути наявність у військовослужбовця такої якості, як толерантність. Серед моделей толерантності І. Ю. М'язова виділяє модель «порозуміння», в якій ця якість може бути як однастайність думок, знаходження компромісу, домовленість та погодженість дій у спірних та важливих питаннях, що є актуальним для ефективної міжкультурної комунікації [9, с. 10]. Тому в процесі професійного відбору особового складу до миротворчого підрозділу рекомендуємо проводити тестування для визначення рівня толерантності військовослужбовця. На думку психологів, серед відповідних існуючих методик слід використовувати такі, як: експрес-питальник «Індекс толерантності» (автори - Г. У. Солдатова, О. А. Кравцова, О. Е. Хухлаєв, Л. А. Шайгерова); питальник для вимірювання толерантності (автори - В. С. Магун, М. С. Жамкочьян, М. М. Магура); шкалу фашизму (автори: Т. Адорно, Е. Френкель-Брунsvік, Д. Левінсон, Р. Сенфорд).

Комплексну систему державних міжгалузевих та міжвідомчих заходів, спрямованих на забезпечення відбору, направлення, повного і якісного виконання миротворчої місії, повернення на батьківщину та постійної соціальної підтримки українських миротворців, О. М. Мельник називає державним регулюванням діяльності українських миротворчих контингентів [14, с. 6]. Запропоновані нами заходи, спрямовані на запобігання та ліквідацію конфліктів між військовослужбовцями, які беруть участь у міжнародних миротворчих операціях, є також державними (адміністративно-правовими) регуляторами. Упровадження цих заходів у практичну діяльність збільшить імовірність збереження життя

військовослужбовців, які беруть участь у міжнародних миротворчих операціях, та підвищить ефективність виконання зобов'язань нашої держави перед ООН.

Висновки. Новизною дослідження є виявлення особливостей міжкультурного конфлікту, який формується між військовослужбовцями під час виконання службово-бойових завдань у міжнародних миротворчих операціях. Такі особливості проявляються в озброєності учасників конфлікту, наслідки якого можуть викликати недовіру населення держави, на території якої проводять операцію, до миротворчої діяльності ООН та спричинити провал самої операції. Визначено шляхи удосконалення системи професійної підготовки військових формувань, направлених на запобігання та ліквідації конфліктів між військовослужбовцями, які беруть участь у міжнародних миротворчих операціях.

Надалі є потреба дослідити природу згаданих конфліктів з використанням у дослідженні методу опитування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про Основні напрями зовнішньої політики України [Електронний ресурс] : Постанова Верховної Ради України від 02.07.1993 р. № 3360-ХІІ. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3360-12>

2. Про участь України в міжнародних миротворчих операціях : Закон України від 23.04.1999 р. № 613-ХІV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 22-23. – Ст. 202.

3. Ємельяненко Л. М. Конфліктологія [Електронний ресурс] : навч. посіб. / Л. М. Ємельяненко. – К. : КНЕУ, 2003. – Режим доступу : <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/764/1/>

4. Дмитренко М. Й. Ділове спілкування як феномен соціальної дійсності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / М. Й. Дмитренко. – Х. , 2005. – 19 с.

5. Лисенко О. М. Конфліктна поведінка особистості за умов трансформації українського суспільства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціол.

наук : спец. 22.00.01 «Теорія та історія соціології» / О. М. Лисенко. – Х., 2002. – 19 с.

6. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация : [учеб. пособ.] / Тер-Минасова С. Г. – М., 2000. – С. 8.

7. Мовна комунікація в діяльності сил охорони правопорядку: теоретичні засади галузевої комунікації : [монографія] / П. В. Ткач, К. Ю. Гунбін, К. Ю. Грушка та ін. ; за ред. Л. М. Пелепейченко. – Х. : Акад. ВВ МВС України, 2009. – 272 с.

8. Слющинський Б. В. Міжкультурна комунікація в багатонаціональному регіоні України [Текст] : автореф. дис. на здобуття докт. наук : спец. 22.00.04 «Спеціальні та галузеві соціології» / Б. В. Слющинський ; Ін-т соціол. НАН України. – К., 2010. – 29 с.

9. М'язова І. Ю. Міжкультурна комунікація: зміст, сутність та особливості прояву (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / І. Ю. М'язова. – К., 2008. – 18 с.

10. Про затвердження та введення в дію програми бойової та спеціальної підготовки особового складу частин і підрозділів спеціального призначення внутрішніх військ МВС України : наказ командувача ВВ МВС України від 18.10.2004 р. № 438. – 71 с.

11. Про затвердження та введення в дію Організаційно-методичних вказівок командувача внутрішніх військ МВС України з підготовки військ на 2012 рік [Текст] : наказ командувача ВВ МВС України від 09.11.2011 р. № 494. – 51 с.

12. Інструкція з організації участі миротворчих контингентів (персоналу) Збройних Сил України в міжнародних миротворчих операціях [Електронний ресурс] : наказ МО України від 28.12.2011 р. № 840. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0125-12>

13. Про організаційне забезпечення миротворчої діяльності МВС України [Електронний ресурс] : наказ МВС України від 07.12.2003 р. № 1490. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0277-04>

14. Мельник О. М. Державне регулювання діяльності українських миротворчих контингентів: генезис та тенденції розвитку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» / О. М. Мельник. – К. , 2006. – 20 с.

Відомості про авторів:

Медвідь Михайло Михайлович, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, заступник начальника навчально-методичного центру – начальник відділу методичного забезпечення навчального процесу Академії внутрішніх військ МВС України

61176, м. Харків, вул. Вело заводська 32, кв. 6, 066-4321-770,
medvidmm@ya.ru

Павлов Ярослав Володимирович, начальник курсу № 1 командно-штабного факультету Академії внутрішніх військ МВС України

61001, м. Харків, площа Повстання 3, гуртожиток